

چکیده‌ی یافته‌های یک پژوهش

«بررسی تطبیقی اصلاحات و
نوآوری‌های آموزشی در ۱۵ کشور جهان»

● فاطمه حدادی

کارشناس ارشد آموزشی

اشاره

«بررسی تطبیقی اصلاحات و نوآوری‌های آموزشی در ۱۵ کشور جهان» عنوان پژوهشی است که دکتر **صغری ابراهیمی قوام** در سال ۱۳۸۵ به سفارش و نظارت «پژوهشکده‌ی تعلیم و تربیت» به انجام رسانده است. در این گزارش آمده است:

با آغاز قرن بیست و یکم، مسائل و چالش‌های متفاوتی در مقابل نظام‌های آموزشی جهان قرار گرفته است که ضرورت بازنگری و بازنویسی مأموریت‌ها، چشم‌اندازها و هدف‌های خرد و کلان را مطرح می‌سازد. برخی از این چالش‌ها ناشی از تقسیم دیجیتال جهانی و به واسطه‌ی پیشرفت فناوری‌های اطلاعاتی-ارتباط به وجود آمده‌اند. هم‌چنین، روند جهانی شدن و متأثر شدن برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی کشورها از این امر، گسترش فاصله‌ی طبقاتی در جوامع و کاهش تعداد فرصت‌های برابر در دسترسی به آموزش پایه و عالی، از بین رفتن محیط زیست، محدودیت منابع مالی و انسانی متخصص، کاهش تصدی‌گری دولت در امور

۲۴۹۱۲

پاییز ۱۳۸۷

۲۸

متفاوت، پیشرفت علوم و رشد سریع دانش و اطلاعات و بسیاری از مسائل دیگر، موجب ضرورت انجام اصلاحات و حتی تغییرات جدی ساختاری و محتوایی در نظام‌های آموزشی شده است.

در این بین، نظام آموزش و پرورش ایران با مسائل و چالش‌های متنوع و پیچیده‌ای روبه‌روست که ضرورت اصلاحات را در حوزه‌های متفاوت بیش از پیش مطرح می‌سازد. از سویی ناکارآمدی فارغ‌التحصیلان نظام آموزشی در عرصه‌های اقتصادی و بازار کار، و از سوی دیگر، سنتی بودن روش‌های تدریس، به روز نبودن اطلاعات و محتوای کتاب‌های درسی، ضعف تربیت حرفه‌ای معلمان قبل و در حین خدمت، محدودیت منابع مالی و ده‌ها مسئله‌ی درون و برون سازمانی دیگر، ضرورت انجام اصلاحات را بیش از پیش مطرح ساخته است. از یک سو، تأمین منابع مالی و سرمایه‌ای آموزش و پرورش اصلاحات مالی‌مدار را مطرح می‌سازد که مستلزم کاهش تصدی‌گری دولت در تأسیس و اداره‌ی مدارس است و واگذاری مؤسسات آموزشی به بخش خصوصی را می‌طلبد. از سوی دیگر، ضرورت گسترش آموزش همگانی، دسترسی به آموزش پایه و فرصت‌های آموزشی برابر در مناطق و بخش‌های متفاوت، ضرورت انجام اصلاحات تساو‌مدار را مطرح می‌کند. علاوه بر این، پاسخ‌گویی به نیازهای اقتصادی و اجتماعی و تأمین نیروی انسانی مورد نیاز بازار کار، ضرورت بازنگری در اهداف برنامه‌های درسی، اصلاحات رقابت‌مدار را می‌طلبد.

با توجه به نکات مذکور، نظام آموزش و پرورش ایران بنا به نیازها و اولویت‌ها می‌باید اصلاحات متفاوتی را در حوزه‌ها و سطوح گوناگون انجام دهد. مطالعه‌ی حاضر به بررسی اصلاحات و نوآوری‌های آموزشی در ۱۵ کشور جهان می‌پردازد و می‌تواند چشم‌اندازی را برای دست‌اندرکاران امور آموزشی در سطح کلان و خرد و محققان فراهم سازد.

اصلاحات و نوآوری‌های آموزشی

نظام آموزش و پرورش ایران، با وجود تغییراتی که در سال‌های اخیر در برنامه‌ها و حتی ساختارهای خود داشته، به دلیل افزایش نرخ بی‌کاری فارغ‌التحصیلان، پایین بودن نرخ رشد اقتصادی و ناکافی بودن منابع مالی، هنوز با مسائل و چالش‌های متعددی مواجه است.

هم‌چنین، نظام آموزشی ایران با تغییر و تحول روندهای آموزشی و تربیتی جهانی، تحولات و فناوری‌های اطلاعاتی-ارتباطی، کمبود منابع مالی و انسانی، فرار مغزها و تحول در روش‌های تدریس و ارزش‌یابی، با مسائل و چالش‌های جدی مواجه است. توجه به این امور و دخالت دادن در طراحی و برنامه‌ریزی‌های خرد و کلان می‌تواند زمینه را برای بهره‌برداری هر چه بیشتر از امکانات و منابع ممکن و موجود فراهم آورد. گسترش نوآوری‌ها و اصلاحات آموزشی در نظام‌های آموزشی، هر چند با روندی کند و حتی مقاومت‌آمیز مواجه بوده است، اما برخی از این نوآوری‌ها و اصلاحات آموزشی را می‌توان با در نظر گرفتن ظرفیت‌ها، قابلیت‌ها، کمبودها و محدودیت‌ها - که بیشتر ناشی از عوامل درون سیستم بوده‌اند - به حداقل ممکن رساند.

نظام آموزش و پرورش ایران نیز با در نظر گرفتن آسیب‌های نظام آموزشی، مسائل و چالش‌های آن می‌تواند، از تجارب ارزنده‌ی کشورهای دیگر در خصوص اصلاحات و نوآوری‌های آموزشی بهره‌جوید و با موانع و مشکلات فرابندی و روند انجام اصلاحات آشنا شود.

با آغاز قرن

بیست و یکم

مسائل

و چالش‌های

متفاوتی در مقابل

نظام‌های آموزشی

جهان قرار گرفته است

هدف‌های پژوهش

- معرفی نوآوری‌ها و اصلاحات آموزشی کشورهای منتخب؛
- بیان موانع و نقاط قوت هر یک از نوآوری‌ها و اصلاحات آموزشی در طراحی، اجرا و ارزش‌یابی؛
- ارائه‌ی پیشنهادهایی برای مسئولان و دست‌اندرکاران امور آموزشی.

سؤالات پژوهش

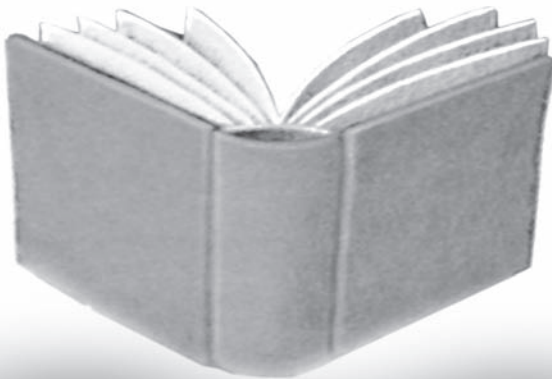
۱. نوع و تعداد اصلاحات آموزشی (تساوی مدار، رقابت‌مدار یا مالی‌مدار) در کشورهای منتخب مورد مطالعه چه بوده و چه قدر بوده است؟
۲. نوآوری‌های آموزشی در کشورهای منتخب مورد مطالعه، در چه حوزه‌هایی صورت گرفته است؟

روش تحقیق

روش تحقیق در پژوهش حاضر توصیفی بوده است. در این مطالعه نوآوری‌ها و اصلاحات آموزشی ۱۵ کشور بررسی شده است. این ۱۵ کشور براساس سه طبقه‌ی توسعه‌یافته، و در حال توسعه و توسعه‌نیافته مقوله‌بندی شده‌اند. در طبقه‌ی کشورهای توسعه‌یافته، کشورهای آلمان، استرالیا، اسپانیا، روسیه‌ی فدرال و هلند، در طبقه‌ی کشورهای در حال توسعه، اندونزی، مصر، فیلیپین، لهستان، چین و بحرین، قرار داده شدند. برای طبقه‌ی کشورهای توسعه‌نیافته، نیجریه، بنگلادش، زیمبابوه به‌طور تصادفی از بین ۳۷ کشوری که اطلاعات آن‌ها در سال ۲۰۰۲ روی سایت «انجمن بین‌المللی تعلیم و تربیت» قرار داشت، انتخاب شدند.

معرفی متغیرهای پژوهش

■ **اصلاحات آموزشی:** به مجموعه‌ای از تغییرات و بازنگری‌هایی که در بخش‌های متفاوتی از حوزه‌های آموزش و پرورش رخ می‌دهند، اطلاق می‌شود. در اصلاحات آموزشی بافت، ساختار و محتوا در ارتباط با یکدیگر دستخوش تغییر می‌شوند. اصلاحات آموزشی همواره مبتنی بر فلسفه‌ی آموزش و پرورش هستند و مطابق با تحول فلسفه‌ی آموزش و پرورش، اصلاحات آموزشی شکل می‌گیرند و اجرا می‌شوند.

در این مطالعه نوآوری‌ها و اصلاحات آموزشی ۱۵ کشور بررسی شده است

■ **نوآوری‌های آموزشی:** به تغییرات، تحولات و یا بازنگری‌هایی که در یک حوزه‌ی خاص آموزش و پرورش روی می‌دهند، اطلاق می‌شوند.

■ **چالش‌های آموزش و پرورش:** به مسائلی که نظام‌های آموزشی در آینده با آن مواجه خواهند شد، اطلاق می‌شود. نظام‌های آموزشی ممکن است چالش‌های مطرح‌را ندیده بگیرند و برای مواجهه با آن‌ها راهبردهایی را اتخاذ نکنند. در این صورت با گذشت زمان، همین چالش‌ها به مسائل و معضلات گسترده‌ای برای نظام آموزشی تبدیل می‌شوند.

■ **حوزه یا حوزه‌های آموزش و پرورش:** حوزه‌ها به جنبه‌های متفاوت فرایند یاددهی-یادگیری، ساختار، بافت و محتواهای آموزشی، برنامه‌های درسی و... اطلاق می‌شود.

■ **نوآوری‌های آموزشی:** مقصد نهایی هستند که براساس آن‌ها تغییرات، تحولات یا بازنگری‌هایی در یک حوزه‌ی آموزشی طراحی می‌شوند.

■ **جمعیت نوآوری‌های آموزشی:** به گروه‌های انسانی نظام آموزشی مانند دانش‌آموزان، معلمان، مدیران و سایر کارکنان نظام آموزش که هدف نوآوری‌های آموزشی مبتنی بر آن‌هاست، اطلاق می‌شود.

■ **اصلاحات رقابت‌مدار:** در این اصلاحات، هدف آموزش و پرورش، تربیت نیروی انسانی کارآمد و ماهر برای بازار کار است.

■ **اصلاحات مالی‌مدار:** این اصلاحات با هدف کاهش هزینه‌های دولتی آموزش و پرورش صورت می‌گیرند و در صددند تا راهبردهای اثربخشی برای کاهش هزینه‌های دولتی بیابند.

■ **اصلاحات تساوی‌مدار:** هدف این اصلاحات در آموزش و پرورش، افزایش کیفیت فرصت‌های آموزشی است؛ مثلاً دست‌یابی گروه‌های فقیر به آموزش پایه با کیفیت عالی [ابراهیمی قوام، ۱۳۸۱].

یافته‌های پژوهشی

در بررسی سؤالی «اصلاحات آموزشی در کشورهای مورد مطالعه از چه نوعی (رقابت‌مدار، تساوی‌مدار و مالی‌مدار) است؟» با توجه به جدول تطبیقی ۱ در خصوص اصلاحات آموزشی در کشورهای توسعه‌یافته، در حال توسعه و توسعه‌نیافته،

جدول ۱. فراوانی اصلاحات آموزشی در کشورهای مورد مطالعه

کشورها	رقابت‌مدار	مالی‌مدار	تساوی‌مدار
توسعه یافته	۱۹	۲	۴
در حال توسعه	۲۱	۷	۱۱
توسعه نیافته	۳	۲	۳

ملاحظه می‌شود که در هر سه گروه، فراوانی اصلاحات رقابت‌مدار بیش از انواع دیگر اصلاحات است. یعنی که جهت‌گیری اصلاحات آموزشی در نظام‌های آموزش و پرورش جهانی، به سوی تربیت نیروی انسانی کارآمد و ماهر برای بازار کار است تا پاسخ‌گوی نیازهای اجتماعی و فردی در سطح محلی، ملی و جهانی باشد. پس از آن، فراوانی اصلاحات تساوی‌مدار در هر سه گروه

جدول ۲. فراوانی نوآوری‌های آموزشی در کشورهای مورد مطالعه

کشورها	برنامه‌ی درسی و روش‌ها	سازمان مدرسه و برنامه‌ریزی درسی	مواد و محتوای آموزشی	تربیت معلم	نظام و شیوه‌های اجرایی	برنامه‌ی درسی و ارزش‌یابی
توسعه یافته	۶	۴	۱۴	۵	۵	۲
در حال توسعه	۲۴	۵	۱۰	۶	۲	۱
توسعه نیافته	۳	-	۳	۱	۳	-

بالاست و این امر مبین اهمیتی است که کشورهای گوناگون برای رفع تبعیض جنسیتی و دست‌رسی همگانی به امکانات و فرصت‌های آموزشی قائل هستند. این خواست جهانی تا حدود زیادی متأثر از برنامه‌ی «آموزش برای همه» است که کشورهای جهان را ملزم به ارائه‌ی خدمات کیفی و همگانی می‌سازد.

در بررسی سؤال «چه نوآوری‌های آموزشی در کشورهای مورد مطالعه رخ داده‌اند؟» با توجه به جدول ۲ ملاحظه می‌شود که در کشورهای توسعه یافته، نوآوری در حوزه‌ی مواد و محتوای آموزشی در بین سایر نوآوری‌های آموزشی سهم بیشتری را به خود اختصاص داده است، در حالی که در کشورهای در حال توسعه، برنامه‌های درسی و روش‌ها بیشترین فراوانی را دارا هستند. در کشورهای توسعه‌نیافته نیز میزان نوآوری‌ها در حوزه‌های برنامه‌های درسی، روش‌ها و مواد و محتوای آموزشی و نظام به یک میزان است. این امر را می‌توان با توجه به نوع اصلاحات رقابت‌مدار که دارای بیشترین فراوانی در بین کشورهای مورد مطالعه است، تبیین کرد.

در کشورهای توسعه یافته، حوزه‌ی نوآوری‌های روش‌های آموزشی در رتبه‌ی دوم قرار گرفته است، حال آن‌که در کشورهای در حال توسعه، فراوانی نوآوری‌ها در حوزه‌ی مواد و محتوای آموزشی در رتبه‌ی دوم قرار دارد. در کشورهای توسعه‌نیافته، نوآوری در تربیت معلم در رتبه‌ی دوم قرار دارد. این یافته‌ها را می‌توان با توجه به نوع اصلاحات و مسائل اقتصادی و اجتماعی که هر نظام با آن مواجه است، تبیین کرد.

در کشورهای توسعه یافته، در حوزه‌های تربیت معلم و نظام آموزشی به یک اندازه نوآوری‌های آموزشی ملاحظه می‌شوند. حال آن‌که در کشورهای در حال توسعه، حوزه‌های تربیت معلم و سازمان مدرسه دارای فراوانی بالایی هستند. در کشورهای توسعه‌نیافته در حوزه‌ی تربیت معلم، نوآوری‌هایی مطرح شده است.

در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، کمترین فراوانی نوآوری‌های آموزشی مربوط به حوزه‌ی ارزش‌یابی است.

در کشورهای توسعه یافته نوآوری در حوزه‌ی مواد و محتوای آموزشی در بین سایر نوآوری‌های آموزشی سهم بیشتری را به خود اختصاص داده است

پیشنهادها

۱. برای اعمال هر تغییر، اصلاح، بازسازی و یا نوآوری، اصل توجه به آگاه ساختن تمام افرادی که به نحوی با نظام آموزشی در ارتباط هستند، امری ضروری شمرده شود.
۲. اعمال هر اصلاح و نوآوری می‌باید به‌طور تدریجی و با ایجاد آمادگی‌ها، صلاحیت‌ها، شرایط، فرصت‌ها، منابع مالی و انسانی فیزیکی، و بسترسازی فرهنگی و اجتماعی در سطح ملی، منطقه‌ای و محلی صورت گیرد.
۳. برای موفقیت‌آمیزتر شدن اصلاحات و نوآوری‌های آموزشی تا حد امکان باید آن‌ها از مقیاس کوچک و در سطح خرد صورت گیرد.
۴. اعمال هر اصلاح و یا نوآوری را می‌باید. به شکل یک فرایند پویا و فعال دانست که مستلزم ارزش‌یابی مکرر فرصت‌ها، تهدیدها، نقاط قوت و ضعف است. غفلت از فرایند ارزش‌یابی مستمر عامل شکست بسیاری از اصلاحات و نوآوری‌های آموزشی است.
۵. به دلیل تغییر مأموریت و چشم‌انداز نظام‌های آموزشی در تربیت نیروی کار ماهر و کاردان و شهروند خوب؛ محتوا، مواد آموزشی، فرایندهای یاددهی-یادگیری و روش‌های ارزش‌یابی می‌باید به نحوی به روز شوند تا نیاز بازار کار، اجتماع و افراد جامعه را پاسخ گویند.
۶. تحول در زیرساخت‌ها و ساختارها می‌باید با مشارکت افراد مجری و کسانی که به نحوی در این امر درگیر هستند، صورت گیرد. در این جریان، باید امکان‌سنجی و نیازسنجی به‌طور پیوسته صورت گیرد.
۷. در فرایند اعمال و اجرای اصلاحات و نوآوری‌های آموزشی، همواره باید به مخاطبان، کاربران معلمان، مدیران و مسئولان و برنامه‌ریزان آموزشی در سطح خرد و کلان توجه داشت و از توان شرکای اجتماعی آموزش و پرورش در پیشبرد هدف‌های آموزشی بهره جست.

در کشورهای
در حال توسعه
حوزه‌های تربیت معلم
و سازمان مدرسه
دارای فراوانی بالایی
هستند

